

resira za vanjsku historiju indoevropskih jezika u prehistorijskom razdoblju njihova razvitka dati obilje preglednih, jasno izloženih i majstorski interpretiranih podataka. Svaki lingvist koji se bude bavio postankom indoevropske skupine jezika morat će ubuduće posegnuti za tom knjigom

i naći će u njoj ne samo tražene podatke i mnoge poticaje na vlastito razmišljanje i dalji rad nego će, barem se njome, osjetiti pravi intelektualni užitak i čisto zadovoljstvo, jer to nije samo vrijedna i korisna već i lijepa knjiga.

Radoslav Katičić

Milka Ivić, PRAVCI U LINGVISTICI

Državna založba Slovenije, Ljubljana 1963, str. 190.

Knjiga Milke Ivić, profesora Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, dolazi nam baš kada je najviše potrebna. Naši lingvisti znaju koliko su krupna do nedavno bila zaostajanja naše lingvističke nauke za teorijom i praskom u tom pogledu razvijenijih naroda (u koje spadaju i skoro svi slavenski), koliki priručnici koji su već odavno morali da budu izrađeni još ne postoje¹ ili još nisu tiskani² i koliko još treba uložiti napora da i na tom sektoru izađemo iz — budimo iskreni — vjekovne zaostalosti. Da se poslužim autoričnim riječima »da bismo što pre i što potpunije izašli iz periferije zbivanja, potrebno je, pre svega, obezbediti pristupačan fond znanja o osvojenim teritorijskim vidicima i metodološkim sredstvima« jer će našim mlađim generacijama lingvista takva znanja biti prvi preduvjet »za definitivno

uključivanje u redove onih naučnih snaga sveta koje predvode razvojni tok jezične nauke«.³

Taj plemeniti cilj bio je autorici poticaj da se upusti u pisanje udžbenika koji je dao jedinstven pogled na razvoj lingvističke teorije i metoda od najstarijih vremena do šezdesetih godina našeg stoljeća. Iako je prije njena rada postojalo na velikim svjetskim jezicima više parcijalnih studija i djela udžbeničkog karaktera kojima se ona služila (tako osobito knjigama H. Arensa, L. Bloomfielda, V. Zveginčeva i kolektivnim zbornikom *Trends in European and American Linguistics 1930—1960*)⁴, nijedno od njih nije zahvaćalo povijest lingvistike u cjelini, do naših dana, jer se ili ograničavalo na povijest dostrukturalističke lingvistike ili je počinjalo od nje⁵. Stoga

¹ Nemamo još lingvističkog atlasa, rječnika suvremenog književnog jezika, rječnika kajkavskog dijalekta, rječnika toponima, rječnika antroponima, odostražnog rječnika, povijesti književnog jezika i pravopisa i mnogočega još. Usp. kritičke opaske H. Lunta u kolektivnom djelu *Soviet and East European Linguistics, edited by Th. A. Sebeok*, The Hague 1963, u poglavlju *Yugoslavia*. Manjaka u našoj nauci o jeziku dotakao se usput, govoreći o sličnim pojavama u našoj nauci o književnosti I. Frangeš u »Zadaci naše nauke o književnosti«, *Umjetnost riječi III*, 1959, 1—4, str. 13—19.

² *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* P. Skoka još je u rukopisu.

³ M. Ivić, o. c., str. 5.

⁴ M. Ivić, o. c., str. 187. Bilo bi dobro da detaljno prikaže sadržaj I sveska djela *Trends...* i spomene da će u II svesku biti prikazano djelovanje praške škole i lingvistički rad u Velikoj Britaniji.

⁵ Poslije Ivičkine knjige izašao je priručnik belgijskog profesora M. Le-roya *Les grands courants de la linguistique moderne*, Bruxelles 1963, *Travaux de la Faculté de philosophie et lettres t. XXIV*, str. 178, koji u kratkom uvodnom poglavlju prikazuje razvoj lingvistike do 19. st., a u znatno dužem I poglavlju povijest lingvističkih doktrina u 19. st. (str. 15—60). I belgijski se autor žali: što nema priručnika te vrste.

je autorica imala nelak zadatak da napiše cjelovitu povijest lingvističkih doktrina kako na temelju poznavanja brojnih djela⁶ na gotovo svim svjetskim jezicima, osobito engleskom i ruskom, koja se navode u selektivnim bibliografskim napomenama uz svako poglavlje, tako i na temelju vlastitih istraživanja i osobnog kontakta sa mnogim živućim velikanima suvremene lingvistike u Evropi i u SAD. Možemo odmah reći da je ona uspjela da nam dađe takav priručnik koji je ne samo dobar udžbenik i putokaz u moru raznih škola i njihovih publikacija za stručnjake i studente raznih jezičnih disciplina nego je ujedno i djelo za kojim će posegnuti i intelektualni čitaoci drugih struka, osobito onih koje s lingvistikom imaju dodirnih tačaka (kao što su filozofija, psihologija, antropologija, matematika, fizika i teorija obavijesti).

Knjiga se dijeli na tri dijela nejednake veličine.

U prvom dijelu, na str. 9—22, prikazani su, možda sumarno, rezultati jezičnih ispitivanja od antike do kraja 18. stoljeća. Istaknut je osobito doprinos starih indijskih, grčkih i rimskih gramatičara, dok su lošije prošli pisci srednjeg vijeka, renesanse i perioda od kraja 16. do kraja 18. stoljeća. Moglo se par riječi posvetiti diskusijama realista i nominalista, zatim zaslugama francuskog orijentaliste G. Postela (1510—1581) i švicarskog filologa Konrada Gessnera (1516—1565), koji je prvi objavio jedan tekst (»očenaš«) na 22 jezika i po tome postao rodonačelnik dugog niza izdavača sličnih zbirki. Te zbirke zvane »Mithridates« progresivno su djelovale jer su svojim postojanjem razbijale uske okvire europocentrizma koji su konačno savladani u naše dane. Također je, po našem mišljenju, trebalo makar i ukratko spomenuti pojavu prvih višejezičnih rječnika A. Calepina čije je ime postalo i zajednička imenica: usp. talij. *calepino*, franc. *calepin*, uz promjenu zna-

čenja. Mogla se istaći i važnost reformacije i kontrareformacije za razvoj gramatičkih studija koje su bile nužne zbog velikog broja praktičnih pitanja u vezi s prevođenjem crkvenih knjiga na narodne jezike koji u većini tek tada dobivaju prvu gramatičku i rječničku obradu. Pogrešno je označena godina izdanja portorjalske gramatike (treba 1660), a C. F. de Vaugelas, značajan francuski normativac, koji je još prije toga (1647) u svojim *Remarques sur la lanque française* fiksirao tzv. »bon Usage«, zaslužio je također da bude spomenut. O G. B. Vicu, talijanskom filozofu koji je toliko zaslužan za kasniji razvoj lingvističke misli, nema, na žalost, ni riječi, a jednako tako ne spominje se ni Talijan F. Sasseti, koji je, živeći u Indiji u gradu Goa 1583—1588, davno prije W. Jonesa uočio podudaranja nekih talijanskih i sanskrtskih riječi, ni Francuz P. Coeurdoux, koji je uočio slične francusko-sanskrtske paralelizme živeći 1767. god. u Pondichéryju.

U drugom dijelu knjige, na str. 25—44, prikazana je povijest lingvističkih struja u 19. st.⁷ Autorica vrlo pristupačnim stilom i koncizno izlaže rezultate istraživanja, uspjehe i dostignuća, ali i nedostatke raznih škola tog za povijest lingvistike neobično značajnog stoljeća u kome se formirala komparativna lingvistika u naučnom smislu i u kome su procvale novoformirane discipline: slavistika, romanistika, germanistika i dr. Možda su s nepravom izostavljena imena F. i W. Schlegela koji su bili preteče više značajnih dostignuća kasnijih škola. S posljednjim su u vezi prve tipološke klasifikacije jezika. Biološki naturalizam Augusta Schlechera bio bi jasniji da se spomenulo da se bavio isprva botanikom. Poglavlje »Psihologizam u lingvistici«, što se W. Wundta tiče, dolazi nekako nezgodno prije poglavlja o mladogramatičarima, pogotovo kad se uzme u obzir da je glavno Wundtovo djelo *Die Sprache* tiskano prvi put 1900. god. i da je

⁶ Izbjegla joj je odlična sintetska studija H. H. Christmanna; v. u Ž. Mujlavčić, *Opća fonologija i fonologija suvremenog talijanskog jezika*, Zagreb 1964, *Bibliografija*, s. v.

⁷ Na str. 33. moglo se spomenuti da je Humboldtovo poimanje odnosa između jezika i psihe naroda koji njime govori bilo profanirano od rasista.

taj pisac još (ili opet) u centru pažnje mnogih škola našeg stoljeća.

Uz ime H. Schuchardta i njegovu suradnju u časopisu »*Wörter und Sachen*« trebalo je spomenuti i imena osnivača tog časopisa R. Meringera i W. Meyer-Lübkea.

Najbolji, najopsežniji i najvažniji treći dio knjige (str. 47—169) posvećen je kritičkoj analizi metoda i rezultata lingvističke nauke našeg stoljeća. Autorica u uvodnom poglavlju uklapa razvoj suvremene lingvistike vrlo uspješno u razvoj znanosti uopće. Ako su »ključne riječi« 19. st. bile »razvoj«, »genealoško stablo« i sl. (u čemu se ogleda utjecaj prirodnih nauka i darvinizma), u naše su doba ključne riječi, i ne samo u lingvistici, »sistem« i »struktura«. Autorica s pravom primjećuje da se, u poređenju s lingvistikom 19. st., suvremena lingvistika odlikuje »sistematizacijom znanja, novom interpretacijom znanih fakata, bitnim širenjem okvira naučnog interesovanja; angažovanošću u međudiscipliniranoj suradnji na ostvarenju velikih naučnih zadataka; uspješnim presađivanjem metodoloških procedura iz drugih nauka na teren analize jezičkog fenomena«. ⁸ Prof. M. Ivić ne krije svoje simpatije za

suvremeni strukturalizam i ne strahuje, kao neki zapadni lingvisti, da bi od tijesne suradnje lingvistike s tzv. egzaktnim naukama mogla ona izgubiti karakter društvene nauke i svoje humane dimenzije. ⁹ Dapače, ističe da je klasičnoj lingvističkoj problematici, tj. kabinetском radu erudita, odzvonilo i da najbolje perspektive ima ekipni rad u kome suraduju lingvisti sa stručnjacima drugih disciplina, što treba pozdraviti kao korisnu integraciju. ¹⁰

Treći dio knjige dijeli se na dvije grupe poglavlja: u prvoj (str. 54—78) obrađene su nestrukturalne lingvističke škole našeg stoljeća: lingvistička geografija, ¹¹ francuska lingvistička škola gdje se — kompozicijski nezgodno i 24 strane prije Saussura spominje Saussurov učenik Ch. Bally i njegova škola — i estetski idealizam u lingvistici (Vossler, Bartoli, Bertoni i njihovi sljedbenici). ¹² Slijede zatim glave posvećene kazanjskoj i moskovskoj školi i učenju A. Belića, prikaz Marrovih pogleda i eksperimentalna fonetika. ¹³ Druga grupa poglavlja posvećena je strukturalnoj lingvistici (str. 79—169), što predstavlja više od polovice cijele knjige. Autorica najprije prikazuje revolucionarnost oca moderne lingvistike F. de

⁸ M. Ivić, o. c., str. 49.

⁹ M. Leroy, o. c., str. 98. i d., 175. i d.

¹⁰ M. Ivić, o. c., str. 148—153. Dodaj na str. 53. da je kongres u Oslu održan 1957. god.

¹¹ Trebalo bi prikazati Bartolijeve arealne norme i spomenuti kritiku po kojoj je kruto prihvaćanje tih normi dogmatizam ne manje štetan od mladogramatičarskog. Usp. i kritiku cijele teorije (kojoj se prigovara da ne vodi dovoljno računa o kontaktima sa susjednim jezicima i o mogućnosti bržeg društvenog napretka periferije) u djelu rumunjskog romanista I. Iordana, *Einführung in die Geschichte und Methoden der romanischen Sprachwissenschaft*, Berlin 1962, str. 318. i d. koja se nadovezuje na mnogo starije kritičke opaske V. Bertoldija.

¹² Treba spomenuti na str. 65. i kritiku koju je R. A. Hall Jr. napisao u povodu knjige G. Devota, *I fondamenti della storia linguistica*, Firenze 1951, u *Studies in Linguistics* 9, 2—3, 1951, str. 69—73, i Devotov odgovor »Linguistica »europea« e linguistica »americana« o republica philologica?«, *Lingua nostra* XII, 1951, str. 112. i d. V. sad Hallovu knjigu *Idealism in Romance Linguistics*, Ithaca 1963.

U bilj. 1 na str. 66. ispravi naziv Ascolijeve časopisa u *Archivio glottologico italiano*. Dodati E. De Felice, *La terminologia linguistica di G. I. Ascoli e della sua scuola*, Utrecht—Antwerp.

¹³ Trebalo bi spomenuti i slavni dijalektološki rad P. Rousselota *Modifications phonétiques du langage étudiées dans le patois d'une famille de Celfrouin*, Paris 1891. Na str. 77. dodati da je Diethova knjiga na str. 334—373 dala i osnove fonologije.

Saussura¹⁴ koja nam je još jasnija nakon Godelove egzegeze. U poglavlju o ženevskoj školi¹⁵ autorica s pravom tvrdi da je ta škola u posljednja tri decenija uglavnom po strani od glavnih događaja na polju lingvističke metodologije.

U posljednjih pet poglavlja autorica prikazuje vrlo postupno, sustavno i opširno najznačajnije metodološke novine vezane uz rad raznih fonoloških škola, osobito praške i harvardske¹⁶ (str. 92—106), raznih američkih škola (str. 106—122) i kopenhavske škole (str. 122—130). Konačno, u poglavljima »Logički simbolizam u lingvistici« (str. 131—147) i »Matematička lingvistika« (str. 147—169) autorica s oduševljenjem iznosi razne prednosti koje moderna lingvistika petog i šestog decenija ovog stoljeća postizava upotrebom metoda simboličke logike i matematike na području svojih istraživanja.

»Pregled osnovnih razvojnih karakteristika«¹⁷ raznih strukturalističkih škola autorica je stavila na čelo upravo prikazane grupe poglavlja (str. 79—85). Knjiga stoga nema završnog poglavlja i trebalo bi ga napisati i u njemu prikazati probleme koje suvremena lingvistika još nije riješila i kojima treba da se bave iduće generacije lingvista.

Na kraju knjige nalaze se vrlo korisni opširni registri: predmetni (str. 171—180), autorâ (str. 181—186) i kratica (187) koji, iz neobjašenih razloga nisu ušli u »Sadržaj« (na str. 190). Poželjno bi bilo da se za II izdanje izrade: indeks jezika o kojima se raspravlja i popis časopisa i dru-

gih periodičkih publikacija s osnovnim bibliografskim podacima (godine i mjesto izlaženja, eventualno imena urednika).

Sva je prilika da će se uskoro pojaviti potreba za drugim dopunjenim i proširenim izdanjem tog toliko značajnog priručnika. U želji da ono bude još bolje slobodni smo ukazati na neke detalje koje bi trebalo dopuniti kako bi djelo još bolje odgovaralo svojoj svrsi. Što se prikazanih autora tiče bilo bi vrlo korisno da se i živima stavi godina rođenja, a ne bi bilo loše da (barem neki značajniji) dobiju i sliku. U jedinog dosad postojećoj nepotpunoj *Encyclopédie linguistique* koju su izdali S. Pop i kćer mu Rodica Doina u povodu I međunarodnog kongresa opće dijalektologije u Louvainu 1960. svi su lingvisti dobili, uz kratak curriculum vitae u kome je obavezno navedeno čiji su bili studenti i popis radova, i sliku.¹⁸

Kao što se fonemi u smislu učenja R. Jakobsona dadu razbiti na distinktivna obilježja, tako se i ličnosti pojedinih značajnih lingvista dadu razbiti¹⁹ na komponente njihovih životnih putova, specijalizacija i preokupacija (prema tome za koje se lingvističke discipline i poddiscipline stvaralački zanimaju, odnosno za koje se ne zanimaju).

M. Ivić spada u onu generaciju naših slavista koja se rodila u trećem, školovala u petom, a u znanosti se pojavila u šestom deceniju 20. st. Učenica je A. Belića. Njena doktorska disertacija »Značenja srpskohrvatskog instrumentala i njihov razvoj (Sintaksičko-semantička studija)«,

¹⁴ Na str. 85. prestiliziraj i dopuni: »Saussure je bio profesor lingvistike u Parizu (1881—1891) i Ženevi (1891—1913)«. Na str. 86. treba spomenuti i objasniti pojam *šva*.

¹⁵ Na str. 92. provjeriti datume izdanja Ballyjevih djela i dati tačne bibliografske podatke za novija izdanja.

¹⁶ Treba spomenuti životopis R. Jakobsona koji je objavio V. Erlich u reviji *Orbis* 7, 1958, str. 287—290.

¹⁷ Dodati u biografiji djela L. Heilmanna, H. H. Christmanna, J. Mattoso Cãmara, S. Elie i osobito najbolji pregled suvremene lingvistike, na žalost na švedskome, B. Malmberga, *Nya vägar inom språkforskningen. En orientering i modern lingvistik*, Stockholm 1959. Usp. u Ž. Muljačić, o. c., Bibliografija, s. v.

¹⁸ Tu knjigu M. Ivić ne spominje.

¹⁹ Usp. nekrolog M. L. Wagnera koji je napisao američki romanist Y. Malkiel, *RPh* XVI, 3, 1963, str. 281—289.

Posebna izdanja SAN CCXXVII (Knj. 2 Instituta za srpski jezik), Beograd 1954, ukazuje svojom tematikom na jezična područja u kojima se autorica najsuverenije kreće i danas: to su sintaksa i semantika, s napomenom da je sinkronični pristup jeziku više zaokuplja nego dijakronički²⁰. Po uzoru na svog učitelja zanima se i za brojna pitanja iz opće lingvistike a osim toga u krug njena naučnoistraživačkog zanimanja spadaju i razna pitanja iz povijesti našeg književnog jezika. Prema tome, naše napomene uglavnom će ukazati na *addenda* i *corrigenda* kojih možda ne bi bilo da je knjigu napisao neki indoevropist, klasični filolog, romanist ili germanist ili pak slavist s drugačijim bazičnim usmjerenjem. Potpuno smo svjesni da bi u tom slučaju autorica imala pravo da im zamjeri nedostatke koji bi bili uvjetovani njihovim znanstvenim kurikulumima i preokupacijama.

Tiskarske pogreške su beznačajne osim par njih koje neće otkriti svaki čitalac.²¹

Corrigenda nisu brojna; tu ubrajam i neka mjesta koja bi neupućeni čitalac mogao krivo shvatiti i koja bi trebalo prestilizirati.²²

Addenda su brojnija. Autorica je vjerojatno očekivala najviše prigovora baš na tom sektoru pa je u predgovoru istakla zašto je najviše pažnje posvetila suvremenoj lingvistici i zašto je njeno izlaganje moralo da se ograniči na one ličnosti i škole zaslužne za »određivanje novih pravaca u lingvističkom mišljenju, odnosno one čiji su naporu bitno doprineli unapređenju metodoloških procedura«. ²³ Njena knjiga, kako i naslov kaže, nije potpuna povijest lingvistike (iako može i u tu svrhu služiti), nego prikaz pravaca u ling-

vistici pa su prema tome lingvisti koji nisu bitno unaprijedili lingvističku misao nužno izostali.

Moramo priznati da je autorica u većini slučajeva pravilno postupila (a to je i opseg knjige tražio) što nije spomenula »sve ličnosti i sve radne rezultate vredne pažnje«. ²⁴ Ipak smatramo da je neke ličnosti prestrogo osudila (najstroža je bila s nekim našim lingvistima) i, osim toga, da je nekim spomenutim ličnostima posvetila nesrazmjerno malo mjesta.

Što se tiče lingvističkih i graničnih znanstvenih disciplina s kojima se autorica stvaralački ne bavi, neke su vrlo dobro obrađene (tako npr. fonetika, fonologija, osobito sinkronijska semantika, statistička lingvistika, teorija informacije, strojno prevođenje) dok su druge discipline dobile suviše malo prostora. Ne sumnjamo da će im autorica, odlično upućena u suvremenu problematiku i metodologiju i tih disciplina, u II izdanju posvetiti veću pažnju.

Kad je riječ o dijakronoj fonologiji, treba uz ime inače spominjanog sovjetskog lingviste S. K. Šaumjana spomenuti da je on prvi sa stajališta teorije distinktivnih obilježja teoretski i praktički pokazao kako se distinktivna obilježja daju studirati i u dijakroniji i spomenuti njegove studije *Nekotorye voprosy primenenija dihotomičeskoj teorii fonem k istoričeskoj fonologii pol'skoga jazyka i Istorija sistemy differencial'nyx elementov v pol'skom jazyke* (možda u bilj. 1 na str. 105).

Govoreći o važnosti Jakobsonova binarizma moglo bi se po našem mišljenju ukazati i na značaj termina »os kombinacije« (koji kao nadređeni pojam uključuje u sebi i udruživanje sukcesivnih, i udruživanje simultanih jedinica te uklanja terminolo-

²⁰ Radove M. Ivić koje je objavila SAN v. u »Pregled izdanja SAN 1847—1959«, *Posebna izdanja knj. CCCXLVII*, Beograd 1961, prema registru.

²¹ Na str. 56, u bilj. 1 ispravi *gattus* u *gallus*; na str. 183. treba *J. Juda* a ne *J. Juda*. Ostale će greške svaki čitalac sam lako otkriti.

²² Sapirova tipološka klasifikacija jezika (str. 108) nejasna je za onoga koji prvi put o tome čita. Usp. o istoj temi M. Leroy, o. c., str. 156. i d.

²³ O. c., str. 5—6.

²⁴ Id., *ib.*, str. 5.

ški problem koji nastaje ako ostanemo pri saussurovskom terminu »sin-tagmatska os«).²⁵

O strukturalnoj dijalektologiji bi trebalo reći više i usput spomenuti i radove istaknutog talijanskog strukturalista Luigija Heilmanna i njegove škole,²⁶ npr. »Per una dialettologia strutturale«, *Quaderni dell'Istituto di Glottologia IV*, Bologna 1959, str. 45—54, a kad je riječ o jezicima u kontaktu, ne bi smjeli izostati jugoslavenski učenjaci P. Skok, M. Budimir i H. Barić, o kojima, kao ni o osnivaču balkanologije Kristianu Sandfeld-Jensenu, nema u knjizi nigdje pomena, iako U. Weinreich u *Languages in Contact*²⁷ citira mnoga njihova djela. Ne može se nijekati da je studij konvergencije između genetički raznorodnih ali geografski bližih jezika unaprijedio i teoriju strukturalne lingvistike sve da i spomenuti pisci nisu bili strukturalisti, što priznae L. Hjelmslev u nekrologu svom zemljaku Sandfeldu, tiskanom u *Acta Linguistica IV*, 1944 (1948). Na istom mjestu trebalo bi spomenuti i značaj višejezičnih atlasa od kojih se upravo izrađuju *Lingvistički atlas Mediterana* i *Lingvistički atlas Balkanskog poluotoka* po ideji koju je još prije rata formulirao i propagirao naš učenjak M. Deanović.²⁸

²⁵ Usp. R. Jakobson, »The Phonemic Concept of Distinctive Features«, *Proceedings of the Fourth International Congress of Phonetic Sciences Helsinki 1961*, The Hague 1962, str. 441, i Id., (diskusija), *Zeichen und System der Sprache II*, Berlin 1962, str. 52.

²⁶ Npr. P. Valesio, E. Urzi, L. Rosiello; usp. i radove M. Alineija, G. Francescata, G. Lepskyja i dr. mladih talijanskih lingvista u Holandiji i SAD.

Uopće je talijanska lingvistika i literatura na talijanskom jeziku loše prošla. Ne spominju se nikako C. Tagliavini, G. Devoto, A. Gemelli, G. Nencioni, T. Bolelli, A. Castellani, G. Porru, M. T. Atzori, C. Merlo, C. Battisti, G. Alessio (nema ni riječi o raznim teorijama o »mediteranskom« supstratu), A. Pagharo, B. Migliorini, G. Folena, iako bi barem neki od spomenutih trebalo da uđu u djelo M. Ivić.

²⁷ U. Weinreich, *Languages in Contact*, The Hague 1963, str. 123, 125. i 141.

²⁸ Usp. M. Deanović, »Intorno all'Atlante Linguistico Mediterraneo«, *Studia Romanica Zagrabienisa II*, 3, 1957, str. 3—12. Novinom pogleda i metodskih postupaka odlikuju se i drugi suvremeni zagrebački lingvisti kao R. Filipović, V. Vinja, R. Katičić i još neki. O slavistima i germanistima mogu kazati kompetentni.

²⁹ Usp. Ž. Muljačić, »Suvremena dijalektologija i etimologija«, *ZFLMS V*, Novi Sad 1964 (pred izlaskom).

³⁰ Usp. M. Ivić, »O strukturalnom metodu jezične analize«, *Filološki preglad I—II*, Beograd 1963, str. 110—111.

Suvremeno stanje u indoevropskoj i komparativnoj lingvistici uopće zaslužilo bi da se spomene prodor strukturalizma u to područje (mislim na radove američkih učenjaka, osobito W. P. Lehmana, *Proto-Indo-European Phonology*, Austin 1952, E. H. Sturtevanta, H. M. Hoenigswalda i drugih, zatim francuskog učenjaka A. Martineta, koji je i inače dobio suviše malo prostora i čiji se članci citiraju obično samo ako su tiskani u SAD, talijanskog učenjaka G. Devota, koji je potpuno izostao, Belgijanca M. Leroya i dr.).

O etimologiji u naše doba zaista je malo rečeno. Trebalo bi svakako spomenuti radove K. Baldingera i S. Ullmanna s tog područja.²⁹

Leksikologija je srazmjerno dobila malo prostora, osobito dijakronijska, pa bi i to trebalo u II izdanju dopuniti.

O korišćenju tekovina suvremene lingvistike u nastavi stranih i materinjih jezika (o temi »lingvistika i pedagogija«) trebalo je također reći barem par riječi, pogotovo kad se zna kako su ti problemi aktualni u najnaprednijim zemljama.³⁰

Istina je da se strukturalizam dosada nije uspio podjednako afirmirati u svim lingvističkim disciplinama, ali ako se želi da atribut struk-

turalna (lingvistika) postane suvišan, potrebno je da strukturalističke metode i principi dađu značajnih rezultata svuda pa će onda strukturalna lingvistika biti, kako kažu Francuzi, *linguistique tout court*. Stoga se ne bi smjela zapostaviti strukturalistička stremjenja na području indoeuropeistike (usp. budi rečeno da nije spomenut ni značaj davno otkrivenog toharskog jezika i da je o laringalnoj teoriji veoma malo rečeno), etimologije, leksikologije, primijenjene lingvistike, dijakronijske semantike i dijaletologije. Moglo se spomenuti i postojanje disciplina onomasiologije, antroponimije i onomastike, koje također mnogo očekuju od primjene novih metoda, kako se moglo vidjeti na VII kongresu onomastičkih nauka u Firenzi 1961. god.³¹

Što se citirane literature tiče ne vidimo razloga zašto se, uz ruske prijevode³² pojedinih standardnih priručnika, ne bi uvijek spomenuli i prijevodi na druge jezike, osobito ako su našoj naučnoj javnosti ti prijevodi ponekad dostupniji od originala. Svakako bi trebalo spomenuti one malobrojne recenzije raznih studija koje su izašle kod nas (tako, npr. autoričine recenzije djela V. Brøndala, Z. S. Harrisa, F. R. Mikuša³³ o čijoj bi se sintagmatskoj teoriji moglo i nešto više reći). Dok je djelo

bilo u tisku, izašao je prvi broj časopisa *Suvremena lingvistika* (sad je br. 3 u tisku) pa će i tamo objavljene recenzije vjerojatno biti spomenute u II izdanju. Mislimo također da autorici nitko neće zamjeriti ako spomene teoretski značajne radove svoje i svog supruga prof. Pavla Ivića svuda gdje je to zgodno, npr. svoju diskusiju u Erfurtu na str. 118, gdje se spominju paralingvistička ispitivanja.³⁴

Neke bibliografske napomene i bilješke valjalo bi upotpuniti bibliografskim jedinicama objavljenim na nekim jezicima i u nekim državama koje s nepravom ne figuriraju, tako da čitalac može doći do uvjerenja da u tim zemljama i na tim jezicima nije ništa značajno objavljeno s područja suvremene lingvističke teorije i prakse. Autorica je očito donosila uglavnom takvu literaturu koju je mogla sama čitati u originalu. To su uglavnom djela na svim važnijim slavenskim jezicima, engleskom, njemačkom i francuskom. Nedostaju joj djela na španjolskom,³⁵ portugalskom,³⁶ rumunjskom³⁷ i švedskom³⁸ uopće, a od djela na talijanskom nisu spomenuta sva značajna.³⁹ Time se ne veli da i na jezicima s kojima se autorica uglavnom služi nema djela koja bi, barem u bilješkama, valjalo spomenuti. Bilo bi dobro da se spomenu

³¹ Usp. *Atti del Congresso e Memorie I—III*, Firenze 1962—1963.

³² Izostavljen je ipak N. S. Trubeckoj, *Osnovy fonologii*, prevod s nemec-koga A. A. Holodoviča, redakcija S. D. Kacnel'sona, posleslovie A. A. Reformatskogo, Moskva 1960.

³³ Usp. *JF* XX i XIX.

³⁴ M. Ivić, (diskusija), *Zeichen und System der Sprache II*, Berlin 1962, str. 119—120.

³⁵ Neophodno je spomenuti djela južnoameričkih lingvista L. J. Prieta i E. Coseriu, porijeklom Rumunja. Mogu se spomenuti i neki španjolski lingvisti (npr. E. Alarcos Llorach, M. S. Ruipérez, D. Catalan, R. Menéndez Pidal, M. Alvar, S. Gili-Gaya) i sintetsko djelo D. Catalana, *La escuela lingüística española y su concepción del lenguaje*, Madrid 1955.

³⁶ Npr. ona koja su napisali brazilski lingvisti S. Elia i J. Mattoso Câmara; usp. Ž. Muljačić, o. c., Bibliografija, s. v.

³⁷ Spominju se samo I. Iordan (i to jedno njegovo djelo na engleskom) i S. Pop. Usp. i druga Iordanova djela, osobito djelo citirano u bilj. 11, te radove A. Rossettija, E. Petrovicija, A. Graura, A. Avrama i dr.

³⁸ V. bilj. 17.

³⁹ Usp. talijanski prijevod djela holandskog romaniste mađarskog porijekla B. E. Vidosa, *Manuale di linguistica romanza*, Firenze 1959. Tu je dan dosad najpotpuniji historijat romanske lingvistike koja je, sve do pojave fonologije, nosila častan naslov *Praeceptorix linguisticae*.

još neka Martinetova djela (npr. značajna knjiga *Éléments de linguistique générale*, Paris 1960, i druga) kao i djela drugih značajnijih francuskih lingvista sadašnjice, npr. E. Benvenista, B. Pottiera, G. Strake,⁴⁰ P. Gardaa i drugih.

Uz Gardov rad »Réflexions sur les différences phonétiques entre les langues slaves«, *Word* 17, 1961, str. 34—62, i radove tipološkog karaktera A. Isačenka i E. Stankiewiczza, spomenuite u bilj. 1 na str. 105, idu i sofijski referat D. Brozovića, »O usporednom i tipološkom proučavanju slavenskih dijalekata i o problemu njihova klasificiranja«, *Zadarska revija* XII, 1963, 2, str. 81—98, te razne tipološke klasifikacije romanskih jezika⁴¹. Ti bi radovi obogatili inače prekratku glavu 130.⁴²

Najveći dio spomenutih djela na engleskom jeziku tiskan je u SAD pa bi bilo dobro da se nešto više kaže o lingvističkom radu u Velikoj Britaniji, osobito o londonskoj školi.

I neki značajni lingvisti iz jedne i druge njemačke države nedostaju.⁴³

Posebno je delikatno pitanje uloge naših lingvista u Ivićkinjoj knjizi i prostora koji im je posvećen, tim više što će se ona čitati i u inozemstvu. Dobro je biti skroman kad nema odviše razloga da se bude ponosit, ali nam se ipak čini da je doprinos naših ljudi teoriji i praksi lingvističke nauke

nešto značajniji nego što se iz knjige vidi. Jer spomenuti poimence (i to u najkraćim crtama) svega 11 naših zemljaka (od čega su samo četvorica: A. Belić, P. Guberina, F. Miklošić i M. Pavlović spomenuta i u tekstu dok se ostali: M. Ivić, P. Ivić, T. Janković-Mirijevski, Lj. Mihajlović, F. R. Mikuš, S. Živković i filozof M. Marković spominju samo u bibliografskim napomenama i u bilješkama) i anonimno kolektiv mladih zagrebačkih lingvista što je nedavno objavio zbirku članaka o strojnom prevođenju nije dovoljno da se naša lingvistika dostojno predstavi pred svjetskom javnošću.

Na kraju bismo dodali da bi, s obzirom da će knjigu ponajviše upotrebljavati naši ljudi, bilo dobro da se u posebnim poglavljima sakupe podaci o svemu što je sa gledišta suvremene lingvistike dosad objavljeno na području SFRJ kao i o tome što su u pogledu hrvatskosrpskog, slovenskog i makedonskog jezika dosad obradili naši i strani strukturalisti.⁴⁴

Time bi ova korisna knjiga ukazala i na naredne zadatke koji stoje pred mladim generacijama lingvista pa bi tako poslužila ne samo kao vodič kroz prošlost i sadašnjost nego i kao usmjerivač u budućnost. Milo nam je da će knjižara Mouton u Hagu uskoro izdati njen engleski prijevod.

Žarko Muljačić

⁴⁰ Usp. Ž. Muljačić, o. c., *Bibliografija*, s. v. V. tu i radove G. Gougenheima, A. G. Juillanda, A. G. Haudricourta i dr.

⁴¹ Usp. Ž. Muljačić, »Nova klasifikacija romanskih jezika i dalmatski«, *Radovi Naučnog društva SR BiH XX*, Sarajevo 1963, str. 77—96.

⁴² Dodaj u Predmetnom registru; s. v. tipologija, gl. 321.

⁴³ Tako npr. G. Rohlf, H. Weinreich, H. Lausberg, H. Lüdtke, G. Heike, H. Pilch iz SR Njemačke i G. F. Meier, K. Ammer (pisac udžbenika *Einführung in die Sprachwissenschaft I*, Halle / Saale 1958), E. Seidel W. Bahner i dr. iz DR Njemačke.

⁴⁴ Od stranih lingvista trebalo bi tu spomenuti i ocijeniti rad N. S. Trubeckoga, R. Jakobsona, A. Isačenka, C. T. Hodgea, G. L. Tragera, Ch. E. Bidwella, L. Tesnière, H. Lunta i dr.